

mennyiséget. Érdemes jelezni azt, ha a rekordok bizonyos része kizárható a keresésből, pl. a meghatározott időpont előtt megjelent kiadványok, az angol nyelvűek vagy az USA-ban megjelentek keresése nem szükséges.

Az igénylésben megadható a rekordok kívánt rendezési szempontja (ilyen igény hiányában az osztályozási jelzet szerint rendeznek), a nyomtatott output kívánt formája. A kiírt rekord lehet teljes (és így egy katalóguscédulára emlékeztet), vagy rövidített (bármely változó hosszúságú mezőt, almezőt vagy fix hosszúságú mezőt tartalmazva). Az igénylő kérheti, hogy a kikeresett rekordokat mágnesszalagon kapja meg.

Költségek

A keresés díja általában 20 dollár, amelyhez kikeresett rekordonként kiegészítő díj járul. Kinyomtatás esetén a rekordonkénti pótlólagos díj 8 cent, mágnesszalagos outputnál 7 cent.

Az igények kezelése

A *Cataloging Distribution Service* minden bejövő igényt elemez, és közli az igénylővel, hogy kérése feldolgozható-e 20 dollárért. A szükséges elemzési és feldolgozási időt az igény jellege határozza meg. Különlegesen időigényes gépi futások esetén a 20 dolláros alapárát növelik, erről az igénylőt a kérdés feldolgozása előtt értesítik.

A *MARC Retriever* szolgáltatás igénybevételének ellenértékét a *Cataloging Distribution Service* katalógusai és kiadványai előfizetőinek az előfizetési díjjal együtt számlázzák.

/MARC Retriever now available = Library of Congress Information Bulletin, 35. köt. 33. sz. 1976. p. 466-467./

(Sárdy Péter)

A vállalati információs rendszer szerepe a vezetési folyamatban

1. Vezetés, döntés és tájékoztatás

A tudományos-technikai forradalom és a szocializmus építése között fennálló szerves összefüggés növekvő követelményeket támaszt a vezetőkkel szemben.

A döntés a rendszer jelenlegi állapotáról nyert információk és a jövőre vonatkozó előrejelzések szintézise; ezért a vezető káderek tájékoztatásának kérdése mindin-

kább előtérbe kerül. A *VEB Kombinat Fortschritt (Neustadt)* tájékoztatási központja a vezető káderek irányított tájékoztatására vonatkozó koncepciójában a következő figyelemre méltó észrevételeket tette:

a vezetésnek — kiváltképpen a főigazgatónak — a kombinát egész termelési folyamatára kiterjedő felelőssége, sajátos objektív követelményeket támaszt az információellátás területén;

a vezetési tevékenység dinamikája következtében fellépő információs igények minőségileg más — az eddigiektől eltérő — tartalmú és formájú tájékoztatási szolgáltatásokat követelnek;

a kombinát vezetősége részére kifejtett tájékoztatási tevékenységet a gazdasági, politikai és vezetésszervezési problémák irányába való eltolódás jellemzi;

a vezető káderek tájékoztatása egyre nehezebb feladat és egyre nagyobb felelősséget jelent, mind a tájékoztatási szakemberek, mind a tájékoztatási intézmény számára.

A helyes döntés meghozatalához a vezetőknek, illetve a vezetői testületnek — az alábbi vonatkozásokban — kell jól értesülniük lennie:

az objektív törvényszerűségek olyan konkrét megjelenési formáit illetően, amelyek a társadalmi élet területén hatnak; továbbá azoknak a törvényszerűségeknek a hatásmechanizmusával, valamint azokkal a módszerekkel és formákkal kapcsolatosan, amelyeket a vezetési feladatok sikeres megoldásához alkalmazni kell;

az általános célkitűzések tekintetében, amelyek — fejlődésének adott fokán — a társadalom előtt állnak és a szervezet által e célokat elősegítő feladatokra nézve;

a vezetés alatt álló szervezet belső állapota és környezete felől; a szervezetre ható esetleges pozitív vagy negatív befolyásokról; a szervezetben tevékenykedő dolgozóknak — a feladataik ellátásával összefüggő — lehetőségeit és képességeit illetően;

a vezetésnek mindazon módszereire és eszközeire, amelyek alkalmazása révén a rendszer, valóban működőképessé válva, eléri a kitűzött célt.

Az információs szolgáltatások nem korlátozódhatnak kizárólag a kutatási, fejlesztési, konstrukciós, technológiai, valamint egyéb tudományos-műszaki és termelésre irányuló tevékenységek kapcsán felmerülő igények kielégítésére, hanem a közgazdasági intézkedések alkalmazásához, operatív és stratégiai feladatok megoldásához szükséges információk szolgáltatására is.

A közgazdasági tájékoztatás azonban egymagában nem elég a gazdasági vezetéshez, mivel a munkásokat nemcsak a gazdasági, hanem a szociális viszonyaik is jellemzik és meghatározott kulturális színvonalon állnak. Ezért a gazdasági vezetést a szociális kérdésekről is tájékoztatni kell. A tájékoztatás az összekötő kapocs a munkások közvetlenül termelő kollektívája és a vezető szervek között.

Bizonyos értelemben az egész vezetési folyamatot úgy is lehet vizsgálni, mint az információk átvételének,

átalakításának és továbbadásának a folyamatát. Ennek a folyamatnak a központi feladata több adott lehetőség közül a *helyes döntés kiválasztása*. A döntés megalapozottságának foka nagymértékben függ az információk teljességétől, megbízhatóságától és kellő időben történt szolgáltatásától.

2. Vezető és tájékoztatás

A döntéshez a vezető kádereknek olyan *gazdasági, műszaki és szociális információkra* van szükségük, amelyek

- nagyfokú analízisről és szintézisről tesznek tanúbizonyságot;
- az információk maximális teljességét nyújtják a lehető legkisebb terjedelem mellett;
- valóságosak és megbízhatóak;
- megállapításaikban prognosztikusak;
- a kellő időben állnak rendelkezésre.

A vezetési folyamat tökéletesítésének közvetlen hatása van a tájékoztatási részleg munkájára. Ahhoz, hogy a felmerülő új feladatokat maradék nélkül teljesíteni lehessen, a tájékoztatási tevékenység valamennyi ágának fejlesztésére irányuló komoly és sokrétű munkát kell végezni.

A vezető káderek tájékoztatása tekintetében *még nem mindig kielégítő a tájékoztatási rendszer működése*, a hiányosságokra az alábbi ismertetőjelek hívják fel a figyelmet:

- a megalapozott döntéshez szükséges információk elégtelensége;
- a vezetőknek szolgáltatott adatok szükségtelenül nagy mennyisége (a vezető és munkatársai az adatok elemzése helyett azok átvizsgálására kényszerülnek).

A vezetőknek szolgáltatott tájékoztatásban általában *két fő funkciót* kell szem előtt tartani:

- az információknak az egyéni „*információs alap*” növekedését kell szolgálniuk;
- az információkat mindig valamely meghatározott döntéshez kell szolgáltatni.

Az egyéni „*információs alap*” növekedését azok az információk segítik elő, amelyek szolgáltatásakor messzemenően figyelembe veszik

- a vezető hatáskörébe tartozó folyamatokat;
- a vezető hatáskörét befolyásoló tényezőket;
- azokat a befolyásokat, amelyeket a vezető hatásköre gyakorol egyéb területekre.

3. A tájékoztatási tevékenység megszervezése

A termelés növekedésével együtt nő a vezetők rendszeres, tervszerű tájékoztatás iránti igénye is. Ezen a területen még kevés a tájékoztatási részlegek tapasztala-

ta. A tájékoztatási tevékenység eddigi formáit a tudósok és mérnökök igényeinek megfelelően alakították ki. A tudományos-műszaki tájékoztatási részlegek létrehozása önmagában még nem oldja meg a vezetők tájékoztatásának problémáját. Ezért célszerű – az ágazati tájékoztatási rendszeren belül – a vezetők tájékoztatására egy részrendszert kifejleszteni. A részrendszer megszervezésénél az alábbi alapelveket kell szem előtt tartani:

a rendszernek támogatnia kell a vezetőt az ágazat, a törzst vagy a vállalat méreteinek megfelelő mértékben; segítenie kell a vezetőt a termelékenység fokozására irányuló kutatási és fejlesztési irányvonalak kialakításában, továbbá a szervezési-műszaki intézkedésekre vonatkozó döntések előkészítésében;

biztosítani kell a tudományos-műszaki információk operatív és teljes feltárását;

meg kell valósítani az információfeldolgozás – különböző fokozatú horizontális és vertikális integrációját.

A vezetői tájékoztatás *megjavításában* a következő tényezők játszanak fontos szerepet:

a rendszeres fejlesztés. (A tájékoztatási rendszert a vezetés funkcióiból és a szervezeti felépítés tökéletesítéséből adódó változásokhoz kell idomítani.)

a hosszútávú fejlesztés. (A régi típusú tájékoztatási rendszerről az újra való áttérés alapvető lehet, ezért fokozatosan, lépésről-lépésre kell végrehajtani.)

a tényleges fejlesztés. (A tájékoztatási rendszerben végrehajtott valamennyi változtatásnak gondosan meg-
alapozottnak kell lennie.)

A gazdasági egységekben a vezetési folyamat információs ellátottságának megszervezése különösen bonyolult feladat. Eredményes megoldásához az alábbi feltételek szükségesek:

pontosan körül kell határolni azokat a vezetési feladatokat, amelyeket az adott gazdasági egységben, illetve annak területén meg kell oldani;

értékelni kell a gazdasági egység egyes tevékenységi irányainak jelentőségét, és ennek megfelelően kell a tájékoztatási részleg feladatait konkretizálni, valamint az információk témakörét és terjedelmét megszabni;

szabatosan meg kell határozni – a vezetői döntés előkészítéséhez nyújtott – információs anyagok szerkezetét és összetételét.

A vezetők egyre több bonyolult tudományos-gyakorlati problémával kerülnek szembe. Ezáltal nőnek a tájékoztatási részlegekkel és könyvtárakkal szemben támasztott követelmények a források feldolgozásával és szolgáltatásával kapcsolatban. *A vezetési folyamat eredményessége érdekében állandóan növelni kell a tájékoztatási szolgáltatások hatékonyságát.*

/KALTSCHMIDT, W.: *Information im Leitungsprozess = Informatik*, 23. köt. 2. sz. 1976. p. 41–44./

(Takáchné Tóth Mária)

Információszerzés megrendelésre

Több mint 30 éve működik Párizsban a *S'il Vous Plaît (SVP)* nevű információs ügynökség. Üzletemberek és más megrendelők telefonon feltett kérdéseire az ügynökség alkalmazottai havi előfizetési díj ellenében válaszolnak. A francia mintát követte 1969-ben egy amerikai társaság, az *Information Clearinghouse*, amely FIND-nak (megtalálás, találat) nevezi szolgáltatásait. A FIND/SVP átlag 150 dolláros havi előfizetési díjért szolgáltat információt minden elképzelhető témában. A megrendelő bármely intézmény lehet, könyvtártól kezdve kutató vagy tervező intézetig.

Az *Information Clearinghouse* bevételének kb. 20–25 százalékát emésztik fel a marketing költségek, ezenkívül felmerülnek dologi és személyi kiadások és 12 interurbán telefonvonal költségei – naponta kb. 700 interurbán beszélgetést bonyolítanak le ezeken a vonalakon.

1974-ben az *Information Clearinghouse* szerződést kötött két on-line bibliográfiai szolgáltatással (*System Development Corporation* és *LOCKHEED Information Systems*), 1975 elején pedig a *New York Times* adatbankjával. Az *Information Clearinghouse* mintegy kiskereskedőként támaszkodik a három nagykereskedő adatbázisára; szolgáltatásainak díját a három társaság díjtételénél magasabban határozza meg.

Egyéb információszerző vállalatok:

Az *Ayer Information Center* – elsősorban a *N. W. Ayer* hirdetési ügynökségnek és ügyfeleinek marketinggel kapcsolatos információs igényeit elégíti ki, de az utóbbi két évben külső ügyfeleknek is szolgáltat információt. Az információkeresés óránként 45 dollárba kerül. Bibliográfiákat állít össze, s a forrásokról megrendelésre másolatot készít.

Az *Information Source (IS)* szintén a marketinggel és a hirdetésekkel kapcsolatos információkra koncentrál. Cikkekből és egyéb dokumentumokból készít kivonatokat rövid elemzéssel. 7000 folyóiratot, 250 ezer kötetet tartalmazó könyvtára van, valamint kiterjedt indexelő rendszere. A megrendelők évi tagsági díjat fizetnek, előre legalább 100 „információ-egységet” kell megrendelniük. Egy egység hatperces kutatási időt jelent.

Az *Information for Business (IFB)* 1973-ban létesült New-York-ban. Egy órai információkeresés díja 50 dollár, az eredményt postán kapja meg a megrendelő. A *New York Times*-ban és a *Wall Street Journal*-ban hirdeti szolgáltatásait, és a New York-i központi pályaudvaron is van kirendeltsége.

A nagy információs vállalatok mellett sok 1–2 emberrel dolgozó információs iroda is működik. Gyakran volt referenz-könyvtárosok a vállalkozók, akik egyetemek és szakkönyvtárak körül helyezkednek el. Jövőjük éppen a tőkehiány miatt meglehetősen kétséges, de az a tény, hogy viszonylag sok ilyen kis iroda nyílt meg, a fokozódó igényt jelzi.

A nagyobb vállalkozások jövőjéről a *Chase Manhattan Bank* vezetőségének volt egy érdekes elképzelése. A Bank vezetői azt tervezik, hogy megszervezik az információs vállalatok clearing bankját, ami lehetővé tenné a vállalatoknak, hogy *saját területükön kívül is nyújthassanak szolgáltatásokat* a hálózat közvetítésével.

/GOLDSTEIN, S.: *Information-on-Demand: A brief summary - Bulletin of the American Society for Information Science*, 2. köt. 7. sz. 1976. p. 10./

(Ferch Magda)

KÖNYVTÁRI MUNKA – KÖNYVTÁROS HIVATÁS

A könyvtárközi kölcsönzés helyzete néhány tőkés országban

EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az USA-ban, ahol egyes könyvtárak között a kölcsönzés a „free-for-all” (mindenkinek szabadon) alapon történik, a könyvtárközi kölcsönzés lebonyolításából néhány könyvtárra, főleg a nagyobb főiskolai könyvtárakra aránytalanul nagy teher hárul. Az 1970-es évekre világossá vált, hogy lényeges változtatásokra van szükség. A könyvtárközi kölcsönzésben a kölcsönzés tényleges költségének megfelelő *egységes díjszabást akarnak bevezetni*. A tervek szerint az igénylők kuponokkal fizetnének, ezeket egy központi bankban szerezhetnék be. Már

a kéréshez csatolná minden könyvtár a kuponokat, s ha kérését nem tudják teljesíteni, visszakapná azokat.

Az amerikai könyvtárakban a könyvtárközi kölcsönzési kérésekre többféle módon adnak választ: *postán, távközlés vagy számítógéppel ellenőrzött gépi keresés útján*. A közművelődési könyvtárak 65%-ban, az egyetemi könyvtárak csak 20%-ban használják a telexet a válaszadáshoz. Elterjedt a telefonszolgálat is – a *State Library*-ben pl. éjjel-nappali, heti hétnapos állandó szolgálat működik. A tájékoztató részlegben különösen az állományról készített mikrofilmkatalógus jelent fontos bázist. Az amerikai könyvtárosok azt javasolják, hogy a cédulakatalógust cseréljék fel a számítógéppel készülő katalógusokkal. Az *Ohio College Library Center* kísérletezik egy számítógépes kölcsönzési al-rendszerrel: 550 közművelődési, egyetemi, iskolai és szakkönyvtár hálózatát látná el.